

TERTULLIEN

A SON ÉPOUSE

BO

1160

S724

-273

BO 1160 5724-273

Theol

p

BESCHAFFT AUS MITTELN DER

*Carl Friedrich von Siemens
Stiftung*

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK LEIPZIG

0013685731

A SON EPOUSE

30 460
Theol

1797/1798

1797

1797

1797

1797

1797

SOURCES CHRETIENNES

Fondateurs : H. de Lubac, S. J., et J. Daniélou, S. J.

Directeur : C. Mondin, S. J.

N° 471

TERTULLIEN

A SON ÉPOUSE

INTRODUCTION, TEXTE CRITIQUE

TRADUCTION ET NOTES DE

Charles MUNIER

Professeur à l'Université des Sciences humaines de Strasbourg

OUVRAGE ÉLIGÉ POUR LE CONCOURS

DU CENTRE NATIONAL DES LETTRES

LES ÉDITIONS DU CERF, 29 Bd de Latour-Maubourg

PARIS

1980

ALFONSO EPONUSE

SOURCES CHRÉTIENNES

Fondateurs : H. de Lubac, s.j., et † J. Daniélou, s.j.

Directeur : C. Mondésert, s. j.

N° 273

TERTULLIEN
A SON ÉPOUSE

INTRODUCTION, TEXTE CRITIQUE

TRADUCTION ET NOTES DE

Charles MUNIER

Professeur à l'Université des Sciences humaines de Strasbourg

OUVRAGE PUBLIÉ AVEC LE CONCOURS
DU CENTRE NATIONAL DES LETTRES

LES ÉDITIONS DU CERF, 29 Bd de Latour-Maubourg
PARIS

1980

*La publication de cet ouvrage a été préparée
avec le concours de l'Institut des Sources Chrétiennes
(E.R.A. 645 du Centre National de la Recherche Scientifique)*

NIHIL OBSTAT

Lyon, 18 juin 1980
Cl. MONDÉSERT, s.j.

IMPRIMATUR

Lyon, 23 juin 1980
J. ALBERTI, p.s.s.
ensor deputatus

57A-2006-905:273

UNIVERSITÄT LEIPZIG

UNIVERSITÄTSP

ZWEIGSTELLE THEOLOGIE

© Les Éditions du Cerf, 1980

ISBN 2-204-01602-0

TEXTE

ET

TRADUCTION

Vindobonae: in aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.
In aedibus typographicis Universitatis, 1841.

AD VXOREM LIBRI DVO

LIBER PRIMVS

I, 1. Dignum duxi, dilectissime mihi in Domino conserua, quid tibi sectandum sit post discessum de saeculo meum, si prior te fuero uocatus, iam hinc prouidere, ut prouisum obserues, mandare fidei tuae.

5 2. Nam saecularibus satis agentes sumus et utrique nostrum consultum uolumus, talibus tabulas ordinamus; cur non magis de diuinis atque caelestibus posteritati nostrae prospicere debeamus et legatum quodammodo praelegare admonitionem et demonstrationem eorum quae ex bonis immortalibus et de
10 hereditate caelorum deputantur?

3. Tu modo ut solidum capere possis hoc meae admonitionis fideicommissum Deus faciat, cui sit honor, gloria, claritas, dignitas et potestas et nunc
15 et in saecula saeculorum^a.

4. Praecipio igitur tibi, quanta continentia potes, post excessum nostrum renunties nuptiis, nihil mihi isto nomine collatura, nisi quod tibi proderis. Ceterum Christianis saeculo digressis nulla restitutio nuptiarum
20 in diem resurrectionis repromittitur, translatis scilicet in angelicam qualitatem et sanctitatem. Proinde sollicitudo nulla, quae de carnis zelo uenit.

5. Etiam illa, quam septem fratribus per successionem nupsisse uoluerunt, neminem tot maritorum
25 resurrectionis die offendet, nec quisquam illam confusus expectat. Quaestio Sadducaeorum cessit sententiae Domini^b.

6. Ne me putes propter carnis tuae integritatem mihi reseruandam de contumeliae dolore suspectum
30 insinuare iam hinc tibi consilium uiduitatis. Nihil tunc inter nos dedecoris uoluptuosi resumetur. Non enim tam friuola, tam spurca Deus suis pollicetur. Sed an tibi uel cuicumque alii feminae ad Deum pertinenti proficiat quod suademus, licet retractare.

II, 1. Non quidem abnuimus coniunctionem uiri et feminae, benedictam a Deo^a ut seminarium gene-

ris humani et replendo orbi^b et instruendo saeculo excogitatam, atque exinde permissam, unam tamen. 5 Nam et Adam unus Euae maritus et Eua una uxor illius, una mulier, una costa^c.

2. Sane apud ueteres nostros ipsosque patriarchas, non modo nubere, sed etiam plurifariam matrimoniis uti, fas fuit. Erant et concubinae.

10 3. Sed licet figuraliter in synagoga ecclesia intercesserit^d, ut tamen simpliciter interpretemur, necessarium fuit instituere, quae postea aut amputari aut temperari mererentur. Superuentura enim lex erate : oportebat enim legis adimplendae causas praecucurrisse ; 15 item mox legi succedere habebat Dei sermo, circumcisionem inducens spiritalem^f.

4. Igitur per licentiam tunc passiuam materiae subsequentium emendationum praeministrabantur, quas Dominus euangelio suo, dehinc apostolus in extremitatibus 20 saeculi^g aut excidit redundantes aut composuit inconditas.

III, 1. Sed non ideo praemiserim de libertate uetustatis et posteritatis castigatione, ut praestruam Christum separandis matrimoniis, abolendis coniunctionibus aduenisse, quasi iam hinc finem nubendi praescribam.

5 Viderint qui inter cetera peruersitatum suarum disiungere docent *carnem in duobus unam*^a, negantes eum, qui feminam de masculo mutuatus, duo corpora ex eiusdem materiae consortio sumpta, rursus in se matrimonii compactione compegit.

10 2. Denique prohiberi nuptias nusquam omnino legimus, ut bonum scilicet. Quid tamen bono isto melius sit, accipimus ab apostolo, permittente quidem nubere, sed abstinentiam praeferente^b, illud propter insidias temptationum^c, hoc propter angustias temporum^d.

15 3. Qua ratione utriusque pronuntiationis inspecta, facile dinoscitur necessitate nobis concessam^e esse nubendi potestatem. Quod autem necessitas praestat, depretiat ipsa. Quod denique scriptum est : *Melius nubere quam uri*^f, quale hoc bonum est, oro te, quod
20 mali comparatio commendat, ut ideo melius sit nubere, quia deterius est uri ?

4. Atenim quanto melius est neque nubere neque uri. Etiam in persecutionibus melius ex permissu^g fugere de oppido in oppidum, quam comprehensum et distortum negare. At quanto beatiores, qui ualent beata
25 testimonii confessione excedere. Possum dicere : quod

permittitur, bonum non est. Quid enim ? Necessesse est mori mihi. Si probor, bonum est^h. Quod si timeo... Quod permittitur, suspectam habet permissionis suae
30 causam. Quod autem melius est, nemo permisit, ut indubitatum et sua sinceritate manifestum.

5. Non propterea appetenda sunt quaedam, quia non uetantur — etsi quodammodo uetantur, cum alia illis praeferuntur : praelatio enim superiorum
35 dissuasio est inferiorum —, non ideo quid bonum est, quia malum non est, nec ideo malum non est, quia non obest. Porro plene bonum hoc antecedit, quod non modo non obest, sed insuper prodest. Namque malle debes quod prodest quam quod non obest.

40 6. Ad primum enim locumⁱ certamen omne contendit ; secundus solatium habet, uictoriam non habet. Quod si apostolo auscultamus, *obliti posteriorum et extendamur in priora^j et meliorum donatiuorum sectatores simus^k*. Sic nobis, *etsi laqueum non imponit^l*,
45 quid utilitatis sit ostendit, dicens : *Innupta de dominicis cogitat, uti et corpore et spiritu sancta sit, nupta uero sollicita est, quomodo coniugi suo placeat^m*. Ceterum

nusquam ita nuptias permittit, ut non potius ad
 suum exemplum nos eniti malit. Felicemⁿ illum, qui
 50 Pauli similis extiterit.

IV, 1. Sed *carnem* legimus *infirmam* et hinc nobis
 adulamur impensius. Legimus tamen et *spiritum*
firmum^a. Nam in uno sensu utrumque positum est.

Caro terrena materia est, spiritus uero caelestis^b.
 5 Cur ergo ad excusationem proniores, quae in nobis
 infirma sunt opponimus, quae uero fortia non tuemur?
 Cur caelestibus terrena non cedant?

2. Si spiritus carne fortior, quia et generosior, nostra
 culpa infirmiolem sectamur. Nam disiunctis a matri-
 10 monio duae species humanae imbecillitatis necessarias
 nuptias faciunt. Prima quidem et potentissima, quae
 uenit de concupiscentia carnis^c, sequens de concupis-
 centia saeculi. Sed utraque repudianda est a seruis
 Dei^d, qui et luxuriae et ambitioni renuntiamus.

15 3. Carnis concupiscentia aetatis officia defendit,
 decoris messem requirit, gaudet de contumelia sua :
 dicit uirum necessarium sexui, uel auctoritatis et
 solatii causa, uel ut a malis rumoribus tuta sit. Et
 tu aduersus consilia haec eius adhibe sororum nos-

20 trarum exempla, quarum nomina^e penes Dominum,
quae nullam formae uel aetatis occasionem, permissis
maritis, sanctitati anteponunt.

4. Malunt enim Deo nubere. Deo speciosae, Deo
sunt puellae. Cum illo uiuunt, cum illo sermocinantur,
25 illum diebus et noctibus tractant^t. Orationes suas
uelut dotes Domino assignant, ab eodem dignationem
uelut munera maritalia, quotienscumque desiderant,
consequuntur. Sic aeternum sibi bonum, donum Domini,
occupauerunt, ac iam in terris, non nubendo, de familia
30 angelica deputantur.

5. Talium exemplis feminarum ad aemulationem
te continentiae exercens, spiritali affectione carnalem
illam concupiscentiam humabis, temporalia et uola-
tica desideria formae uel aetatis immortalium bonorum
35 compensatione delendo.

6. Ceterum saecularis concupiscentia causas habet
gloriam, cupiditatem, ambitionem, insufficientiam, per
quas necessitatem nubendi subornat, uidelicet caeles-
tia repromittens : dominari in aliena familia^g, alienis
40 opibus incubare, cultum de alieno extorquere, sumptum
quem non sentias, caedere.

7. Haec procul a fidelibus, quibus nulla cura tolerandae uitae, nisi si diffidimus de promissis Dei, qui lilia agri^h tanta gratia uestit, qui uolatilia caeliⁱ nulla
 45 ipsorum labore pascit, qui prohibet de crastino uictu uestituque curare^j, spondens scire se quid cuique seruorum suorum opus sit^k, non quidem monilium pondera, non uestium taedia, non Gallicos mulos, nec Germanicos baiulos, quae nuptiarum gloriam
 50 accendunt, sed sufficientiam^l, quae modestiae et pudicitiae apta est.

8. Praesume, oro te, nihil tibi opus esse, si Domino appareas, immo omnia habere^m, si habeas Dominum, cuius omnia. Caelestia recogita, et terrena despicias.
 55 Nihil uiduitati apud Deum subsignatae necessarium est quam perseuerare.

V, 1. Adiciunt quidem sibi homines causas nuptiarum de sollicitudine posteritatis et liberorum amarissima uoluptate. Nobis otiosum est. Nam quid gestiamus liberos serere, quos cum habeamus, praemittere optamus, respectu scilicet imminentium angustiarum, cupidi et ipsi iniquissimo isto saeculo eximi

et recipi ad Dominum, quod etiam apostolo^a uotum fuit.

Nimirum necessaria suboles seruo Dei. 2. Satis enim de salute nostra securi sumus, ut liberis uacemus. Quaerenda nobis onera sunt, quae etiam a gentiliis plerisque uitantur, quae legibus coguntur, quae parricidiis expugnantur, nobis demum plurimum importuna, quantum fidei periculosa. Cur enim Dominus :
15 *Vae praegnantibus et nutricantibus^b*, cecinit, nisi quia filiorum impedimenta testatur in illa die expeditionis incommodum futura ? Ea utique nuptiis imputantur, istud autem ad uiduas non pertinebit.

3. Ad primam angeli tubam^c expeditae prosilient, quamcumque pressuram persecutionemque libere perferent, nulla in utero, nulla in uberibus aestuante sarcina nuptiarum. Igitur, siue carnis, siue saeculi, siue posteritatis gratia nubitur, nihil ex istis necessitatibus competit Dei seruis, ut non satis habeam^d semel
25 alicui earum succubuisse et uno matrimonio omnem concupiscentiam huiusmodi expiasset. Nubamus quotidie et nubentes a die illo timoris deprehendamus, ut Sodoma et Gomorra. 4. Nam illic non utique nuptias

et mercimonia solummodo agebant, sed cum dicit :
 30 *Nubebant et emebant^e*, insigniora ipsa carnis et saeculi
 uitia denotat, quae a diuinis disciplinis plurimum
 auocent, alterum per lasciuiendi uoluptatem, alterum
 per acquirendi cupiditatem. Et tamen illa tunc caecitas
 longe a finibus saeculi habebatur. Quid ergo fiet,
 35 si quae olim detestabilia sunt penes Deum ?... Ab
 iis nunc nos arceat ! *Tempus, inquit, in collecto est,*
superest, ut qui matrimonia habent tamquam non habentes
agant^f.

VI, 1. Quodsi hi qui habent obliterare debent
 quod habent, quanto magis non habentes prohibentur
 repetere quod non habent. Vt cuius maritus de rebus
 abiit, exinde requiem sexui suo nubendi abstinentia
 5 iniungat, quam pleraeque gentilium feminarum memo-
 riae carissimorum maritorum parentant.

Cum quid difficile uidetur, difficiliora alios obeuntes
 recenseamus. 2. Quot enim sunt, qui statim a lauacro
 carnem suam obsignant ? Quot item, qui consensu
 10 pari^a inter se matrimonii debitum tollunt, uoluntarii
 spadones^b pro cupiditate regni caelestis ? Quodsi
 saluo matrimonio abstinentia toleratur, quanto magis
 adempto ? Credo enim difficilius saluum derelinqui,
 quam amissum non desiderari.

15 3. Durum plane et arduum satis continentia sanctae
feminae post uiri excessum Dei causa, cum gentiles
satanae suo et uirginitatis et uiduitatis sacerdotia
perferant. Romae quidem quae ignis illius inextin-
guibilis^c imaginem tractant, auspicia poenae suae
20 cum ipso dracone^d curantes, de uirginitate censentur.

4. Achaicae Iunoni apud Aegium oppidum uirgo
sortitur, et quae Delphis insaniunt nubere nesciunt.
Ceterum uiduas Africanæ Cereri adsistere scimus,
durissima quidem obliuione a matrimonio allectas.

25 Nam manentibus in uita uiris non modo toro decedunt,
sed et alias eis, utique ridentibus, loco suo insinuant;
adempto omni contactu, usque ad osculum filiorum
et tamen, durante usu, perseuerant in tali uiduitatis
disciplina, quae pietatis etiam sancta solatia excludit.

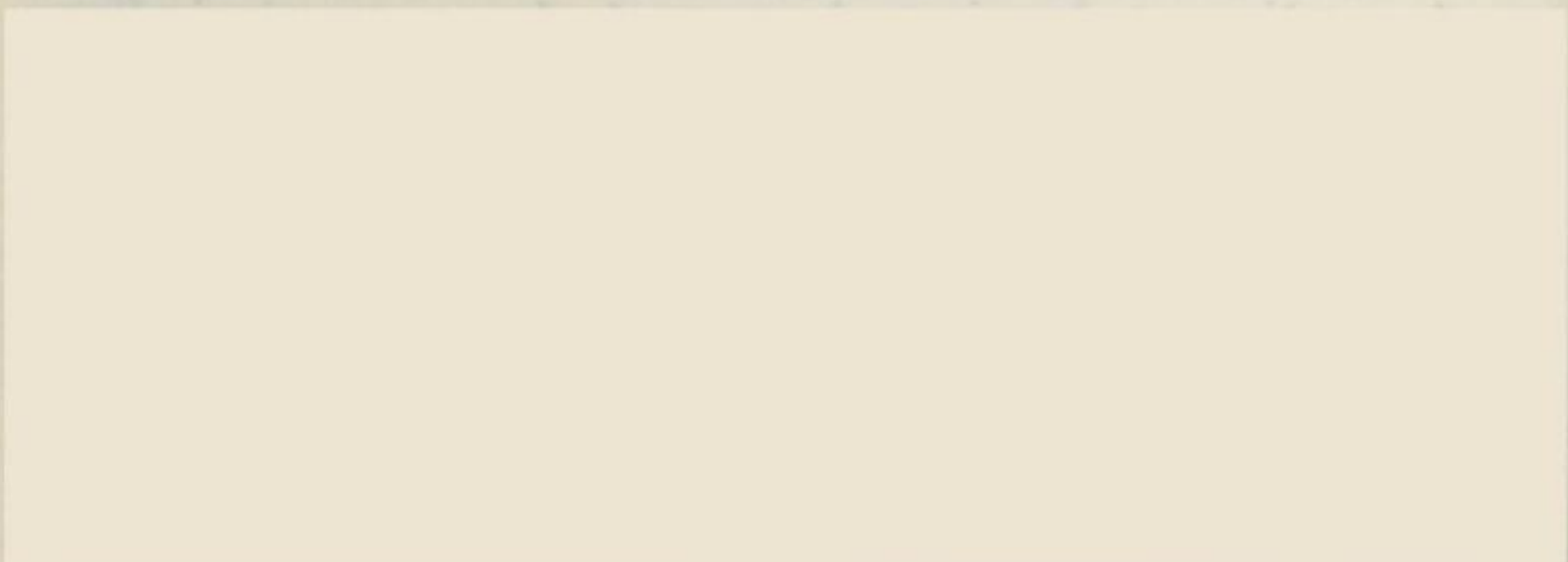
30 5. Haec diabolus suis praecipit, et auditur. Prouocat
nimirum Dei seruos continentia suorum quasi ex aequo:
continent etiam gehennae sacerdotes. Nam inuenit,
quomodo homines etiam in boni sectationibus per-
deret, et nihil apud eum refert, alios luxuria alios
35 continentia occidere.

VII, 1. Nobis continentia ad instrumentum aeternitatis demonstrata est a Domino, salutis Deo, ad testimonium fidei, ad commendationem carnis istius exhibendae superuenturo indumento incorruptibilitatis^a, ad sustinendam nouissime uoluntatem Dei. Super haec enim recogites, moneo, neminem non ex Dei uoluntate de saeculo educi, si ne folium quidem ex arbore sine Dei uoluntate^b delabitur.

2. Idem qui nos mundo infert, idem et educat necesse est. Igitur defuncto per Dei uoluntatem uiro etiam matrimonium Dei uoluntate defungitur. Quid tu restaures cui finem Deus posuit? Quid libertatem oblatam tibi iterata matrimonii seruitute fastidis? *Obligatus es^c, inquit, matrimonio: ne quaesieris solutionem; solutus es matrimonio: ne quaesieris obligationem.*

3. Nam etsi *non delinquas^d* renubendo, *carnis* tamen *pressuram* subsequi dicit. Quare facultatem continentiae, quantum possumus, diligamus; quam primum obuenerit, inbibamus, ut quod in matrimonio non ualuimus, in uiduitate sectemur. Amplectenda occasio est, quae adimit quod necessitas imperabat.

4. Quantum detrahant fidei, quantum obstrepant sanctitati nuptiae secundae, disciplina ecclesiae et

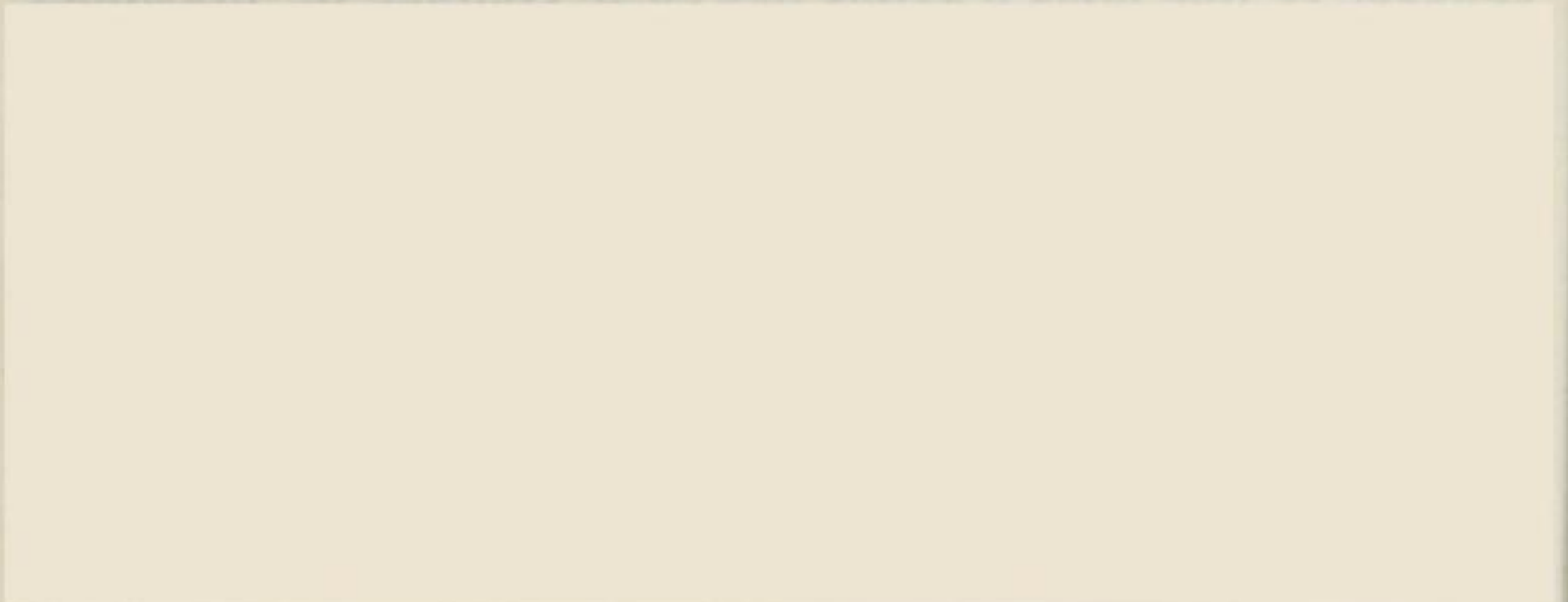

praescriptio apostoli declarat, cum digamos^e non
 25 sinit praesidere, cum uiduam^f adlegi in ordinem nisi
 uniuiram non concedit. Aram enim Dei mundam^g
 proponi oportet. Tota illa ecclesiae candida de sanctitate
 describitur.

5. Sacerdotium uiduitatis et caelibatuum est apud
 30 nationes, pro diaboli scilicet aemulatione. Regem
 saeculi, pontificem maximum, rursus nubere nefas
 est. Quantum Deo sanctitas placet, cum illam etiam
 inimicus affectat, non utique ut alicuius boni affinis,
 sed ut Dei Domini placita cum contumelia affectans.

VIII, 1. Nam de uiduitatis honoribus apud Deum
 uno dicto eius per prophetam expeditum : *Iuste^a*
facite uiduae et pupillo, et uenite, disputemus, dicit
Dominus. Duo ista nomina, in quantum destituta
 5 auxilio humano, in tantum diuinae misericordiae
 exposita, suscipit tueri pater omnium. Vide, quam
 ex aequo habetur qui uiduae benefecerit, quanti est
 uidua ipsa, cuius assertor cum Domino disputabit.
 Non tantum uirginibus datum, opinor.

10 2. Licet in illis integritas solida et tota sanctitas
 de proximo^b uisura sit faciem Dei, tamen uidua habet

aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias et auersari quod desideraueris numquam. Gloriosior continentia quae ius suum sentit, quae
15 quid uiderit nouit.

3. Poterit uirgo felicior haberi, at uidua laborosior : illa, quod bonum semper habuit, ista, quod bonum sibi inuenit. In illa gratia, in ista uirtus^e coronatur. Quaedam enim sunt diuinae liberalitatis, quaedam
20 nostrae operationis. Quae a Domino indulgentur, sua gratia gubernantur ; quae ab homine captantur, studio perpetrantur. Stude igitur ad uirtutem continentiae modestiae, quae pudori procurat, sedulitati, quae uagas non facit, frugalitati, quae saeculum sper-
25 nit.

4. Conuictus atque colloquia Deo digna sectare, memor illius uersiculi sanctificati per apostolum : *Bonos corrumpunt mores congressus mali*^d. Loquaces^e, otiosae, uinosae, curiosae contubernales uel maxime
30 proposito uiduitatis officiunt. Per loquacitatem ingerunt uerba pudoris inimica, per otium a seueritate deducunt, per uinolentiam quiduis mali insinuant, per curiositatem aemulationem libidinis conuehunt.

5. Nulla huiusmodi feminarum de bono uniuiratus
 35 loqui nouit. *Deus^t enim illis*, ut ait apostolus, *uenter*
est, ita et quae uentri propinqua. Haec tibi iam hinc
 commendo, conserua carissima, post apostolum quidem
 ex abundanti retractata, sed tibi etiam solatio futura,
 quod meam memoriam, si ita euenerit, in illis fre-
 40 quentabis.

LIBER SECVNDVS

I, 1. Proxime tibi, dilectissima in Domino conserua,
quid feminae sanctae matrimonio quacumque sorte
adempto sectandum sit, ut potui, prosecutus sum.
Nunc ad secunda consilia conuertamur, respectu
5 humanae infirmitatis, quarumdam exemplis admo-
nentibus, quae diuortio uel mariti excessu oblata
continentiae occasione non modo abiecerint oppor-
tunitatem tanti boni, sed ne in nubendo quidem dis-
ciplinam meminisse uoluerunt, ut in Domino^a potissimum
10 nuberent.

2. Itaque mihi confusus est animus, ne qui nuper
te ad uniuiratus et uiduitatis perseuerantiam hor-
tatus sim, nunc mentione nuptiarum procliuium tibi
labendi ab altioribus faciam. Quod si integre sapis,
15 certe scis istud seruandum tibi esse, quod sit utilius.
Quod uero difficile est et non sine necessitatibus hoc
maxime propositum uitae subresedi.

3. Nec mihi de isto quoque referendi ad te causae
fuissent, nisi grauiorem in eas sollicitudinem compre-

20 hendissem. Nam quanto grandis est continentia carnis,
 quae uiduitati ministrat, tanto, si non sustineatur,
 ignoscibilis uideri potest. Difficilium enim facilis
 est tunc uenia. Quanto autem nubere in Domino per-
 25 petrabile est, uti nostrae potestatis, tanto culpa-
 bilius est non obseruare quod possis.

4. Eo accedit, quod apostolus de uiduis quidem
 et innuptis, ut ita permaneant, suadet, cum dicit :
Cupio autem omnes meo exemplo perseuerare^b, de nubendo
 uero in Domino, cum adicit : *tantum in Domino^c*, iam
 30 non suadet sed exerte iubet. Igitur, in ista maxime
 specie, nisi obsequimur, periclitamur; quia suasum
 impune quis neglegat, <num>quam iussum, quod
 illud de consilio ueniat et uoluntati proponatur, hoc
 autem de potestate descendat et necessitati obligetur,
 35 illic libertas, hic contumacia delinquere uideatur.

II, 1. Igitur cum quaedam istis diebus nuptias suas
 de ecclesia tolleret ac gentili coniungeretur idque ab
 aliis retro factum recordarer, miratus aut ipsarum
 petulantiam aut consiliariorum praeuaricationem, quod
 5 nulla scriptura eius facti licentiam profert, numquid,
 inquam, de illo capitulo sibi blandiuntur primae ad
 Corinthios, ubi scriptum est^a : *Si quis fratrum infi-*

delem habet uxorem et illa matrimonio consentit, ne dimittat eam; similiter mulier fidelis infideli nupta, si consentaneum maritum experitur, ne dimiserit eum; sanctificatur enim infidelis uir a fidei uxore et infidelis uxor a fidei marito; ceterum immundi essent filii uestri?

2. Hanc monitionem fors de fidelibus iunctis simpliciter intellegendo putent etiam infidelibus nubere licere. Qui ita interpretatur, absit ut sciens se circumscribat. Ceterum manifestum est scripturam istam eos fideles designare, qui in matrimonio gentili inuenti a Dei gratia fuerint. Secundum uerba ipsa: *Si quis, inquit, fidelis uxorem habet infidelem* — non dicit: uxorem ducit infidelem — ostendit iam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia Dei conuersum, perseuerare cum uxore debere, scilicet propterea, ne qui fidem consecutus putaret sibi diuertendum esse ab aliena iam et extranea quodammodo femina.

3. Adeo et rationem subicit: *in pace nos uocari a Domino*^e et posse infidelem a fidei per usum matrimonii lucrifieri^d. Ipsa etiam clausula hoc ita intellegendum esse confirmat: *Vt quisque, ait, uocatur a Domino, ita perseueret*^e. Vocantur autem gentiles,

opinor, non fideles. Quodsi de fideli ante matrimo-
 nium pronuntiasset, absolute permiserat sanctis uulgo
 nubere. Si uero permiserat, numquam tam diuersam
 35 atque contrariam permissui suo pronuntiationem subdi-
 disse, dicens : *Mulier defuncto uiro libera est; cui
 uult nubat, tantum in Domino^t.*

4. Hic certe nihil retractandum est. Nam de quo
 retractari potuisset, apostolus cecinit. Ne quod ait :
 40 *cui uelit nubat*, male uteremur, adiecit : *tantum in
 Domino^s*, id est in nomine Domini, quod est indubitate
 Christiano. Ille igitur apostolus sanctus, qui uiduas et
 innuptas^h integritati perseuerare mauult, qui nos
 ad exemplum sui hortatur^l, nullam aliam formam
 45 repetundarum nuptiarum nisi in Domino praescribit,
 huic soli conditioni continentiae detrimenta concedit.
Tantum, inquit, *in Domino^j* : adiecit pondus legi suae.

5. *Tantum* : <quo>quo sono et modo enuntiaueris
 dictum istud, onerosum est; et iubet et suadet et
 50 praecipit et hortatur et rogat et comminatur. Destructa
 et expedita sententia est et ipsa sui breuitate facunda.

6. Sic solet diuina uox, ut statim intellegas, statim
obserues. Quis enim non intellegere possit multa
pericula et uulnera fidei in huiusmodi nuptiis, quas
55 prohibet, apostolum prouidisse et primo quidem carnis
sanctae in carne gentili inquinamentum^k praecauisse ?

7. Hoc loco dicet aliquis : quid ergo refert inter
eum, qui in matrimonio gentili^l a Domino allegitur,
et olim id est ante nuptias fidelem, ut non proinde
60 carni suae caueant, cum alter a nuptiis infidelis arcea-
tur, alter in eis perseuerare^m iubeatur ? Cur, si a
gentili inquinamur, non et ille diiungitur, quemad-
modum iste non obligatur ?

8. Respondebo, si spiritus dederit, ante omnia
65 allegans Dominum magis ratum habere matrimonium
non contrahi quam omnino disiungi ; denique diuortiumⁿ
prohibet, nisi stupri causa, continentiam^o uero commen-
dat. Habet igitur ille perseuerandi necessitatem, hic
porro etiam non nubendi potestatem.

70 9. Tunc, si secundum scripturam qui in matrimonio
gentili a fide deprehenduntur^p, propterea non inqui-

nantur, quia cum ipsis alii quoque sanctificantur^a, sine dubio isti, qui ante nuptias sanctificati sunt, si extraneae carni commisceantur, sanctificare eam non
 75 possunt, in qua non sunt deprehensi. Dei autem gratia illud sanctificat quod inuenit. Ita quod sanctificari non potuit, immundum est; quod immundum est, cum sancto non habet partem, nisi ut de suo inquinet et occidat.

III, 1. Haec si ita sunt, fideles gentilium matrimonia subeuntes stupri reos constat esse et arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex litteris apostoli dicentis *cum eiusmodi ne cibum quidem sumendum*^a.

5 Aut numquid tabulas nuptiales die illo^b apud tribunal^c Domini proferemus et matrimonium rite contractum allegabimus, quod uetuit ipse? Non adulterium est, quod prohibitum est, non stuprum est? Extranei hominis admissio minus templum Dei uiolat^d? minus
 10 membra Christi cum membris adulterae commiscet^e? Quod sciam, non sumus nostri, sed pretio empti^f. Empti? Et quali pretio? Sanguine Dei. Laedentes igitur carnem istam, eum laedimus de proximo.

2. Quid sibi uoluit ille, qui dixit delictum quidem
 15 esse extraneo nubere, sed minimum, cum alias — sepo-

sita carnis iniuria ad Dominum pertinentis — omne delictum^s uoluntarium in Dominum grande est ? Quanto enim potestas uitandi fuit, tanto contumaciae crimine oneratur.

20 3. Recenseamus nunc cetera pericula aut uulnera, ut dixi, fidei ab apostolo prouisa, non carni tantum, uerum etiam et ipsi spiritui molestissima. Quis enim dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli ? *Bonos corrumpunt, mores confabulationes mala^h*. Quanto magis
25 conuictus et indiuiduus usus. Quaeuis mulier fidelis Deum obseruet necesse est.

4. Et quomodo potest duobus^l dominis seruire, Domino et marito, adde gentili ? Gentilem enim obseruando gentilia exhibebit : formam, extructionem, mun-
30 ditias saeculares, blanditias turpiores ; ipsa etiam matrimonii secreta maculosa, non ut penes sanctos officia sexus cum honore ipsius necessitatis tamquam sub oculis^l Dei modeste et moderate transiguntur.

IV, 1. Sed uiderit qualiter uiro officia pendat, Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui ad

impedienda fidelium studia et officia, ut si statio
 5 facienda est, maritus de die condicat ad balneas, si
 ieiunia obseruanda sint, maritus eadem die conuiuium
 exerceat, si procedendum erit, numquam magis fami-
 liae occupatio obueniatur.

2. Quis autem sinat coniugem suam uisitandorum
 10 fratrum gratia uicatim aliena et quidem pauperiora
 quaeque tuguria circuire ? Quis nocturnis conuoca-
 tionibus, si ita oportuerit, a latere suo adimi libenter
 feret ? Quis denique sollemnibus Paschae abnoctantem
 securus sustinebit ? Quis ad conuiuium^a dominicum
 15 illud, quod infamant, sine sua suspicione dimittet ?
 Quis in carcerem ad osculanda uincula martyris reptare
 patietur ? 3. Iam uero alicui fratrum ad osculum
 conuenire, aquam sanctorum pedibus offerre^b, de
 cibo, de poculo inuadere, desiderare, in mente habere ?
 20 Si pereger frater adueniat^c, quod in aliena domo
 hospitium ? Si cui largiendum erit, horreum, proma
 praeclusa sunt.

V, 1. Sed aliquis sustinet nostra nec obstrepit.
 Hoc est igitur delictum, quod gentiles nostra nouerunt,
 quod sub conscientia^a iniustorum sumus, quod bene-
 ficium eorum est, si quid operamur. Non potest nescire

5 qui sustinet, aut si celatur, quia non sustinet, timetur.
Cum autem scriptura utrumque mandet, et *sine alterius*
conscientia^b et *sine nostra pressura*^c operari Domino,
nihil interest in qua parte delinquas, aut in conscientiam
mariti, si sit patiens, aut in conflictationem tui, dum
10 uitatur impatiens.

2. *Nolite*, inquit, *margaritas uestras porcis iactare,*
ne conculcent eas et conuersi uos quoque euertant^d.
Margaritae uestrae sunt etiam quotidianae conuer-
sationis insignia. Quanto curaueris ea occultare, tanto
15 suspectiora feceris et magis captanda gentili curiositati.

3. Latebisme tu, cum lectulum, cum corpusculum tuum
signas, cum aliquid immundum flatu explodis, cum
etiam per noctem exurgis oratum? Et non magiae ali-
quid uideberis operari? Non sciet maritus quid secreto
20 ante omnem cibum gustes? Et si sciuerit panem,
non illum credet esse, qui dicitur?

4. Et haec ignorans quisque rationem simpliciter sus-
tinebit sine gemitu, sine suspicione panis an ueneni?
Sustinent quidam, sed ut inculcent, ut inludant huius-
25 modi feminis, quarum arcana in periculum, quod cre-
dunt, reseruent, si forte laedantur sustinent(es), qua-

rum dotes obiectione nominis mercedem silentii faciant, scièicet apud arbitrium speculatorem litigaturi. Quod plereaque non prouidentes aut re excruciatata aut fide
30 perdita recognoscere consuerunt.

VI, 1. Moratur Dei ancilla cum laribus alienis, et inter illos omnibus honoribus daemonum, omnibus sollemnibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore turis agitabitur. Et procedet de ianua laureata
5 et lucernata, ut de nouo consistorio libidinum publicarum, discumbet cum marito, saepe in sodalitiis, saepe in popinis. Et ministrabit nonnumquam iniquis, solita quondam sanctis ministrare. Et non hinc praeiudicium damnationis suae agnoscat, eos obseruans quos
10 erat iudicatura^a ? De cuius manu desiderabit ? De cuius poculo^b participabit ? Quid maritus suus illi, uel marito quid ipsa cantabit ?

2. Audiet sane, audiet aliquid de scaena, de taberna, de gehenna. Quae Dei mentio ? Quae Christi inuocatio ?
15 Vbi fomenta fidei de scripturarum interiunctione ? Vbi Spiritus refrigerium ? Vbi diuina benedictio ? Omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, adterendae saluti a malo immissa.

VII, 1. Haec si illis quoque euenire possunt, qui in matrimonio gentili fidem adepti morantur, tamen excusantur : ut in ipsis deprehensi^a a Deo et iubentur perseuerare^b et sanctificantur^c et spem lucratiōnis^d accipiunt. Si ergo ratum est apud Deum matrimonium huiusmodi, cur non et prospere cedat, ut pressuris et angustiis et impedimentis et inquinamentis non ita lacesatur, habens iam ex parte diuinæ gratiæ patrocinium ?

10 2. Nam et ad aliquam uirtutem caelestem documentis dignationis alicuius uocatus ille de gentibus terrori est gentili, quo minus sibi obstrepat, minus i<n>stet, minus speculetur. Sensit magnalia^e, uidit experimenta, scit meliorem^f factum ; sic et ipse Dei candidatus
15 est timore. Ita facilius huiusmodi lucrifiunt^g, in quos Dei gratia consuetudinem fecit.

3. Ceterum aliud est ultro et sponte in prohibita descendere. Quae Domino non placent, utique Dominum offendunt, utique a malo inferuntur. Hoc signi erit,
20 quod solis petitoribus placet nomen Christianum. Ideo inueniuntur, qui tales non exhorreant, ut exter-

minent, ut abripiant, ut a fide excludant. Habes causam, qua non dubites nullum huiusmodi matrimonium prospere decurri : dum a malo conciliatur, 25 a Domino uero damnatur.

VIII, 1. Ad hoc quaeramus an iure, quasi reuera dispectores diuinarum sententiarum. Nonne etiam penes nationes seuerissimi quique domini et disciplinae tenacissimi seruis suis foras nubere interdicunt ?

5 Scilicet ne in lasciuiam excedant, officia deserant, dominica extraneis promant. Nonne insuper censuerunt seruituti uindicandas quae cum alienis seruis post dominorum denuntiationem in consuetudine perseuerauerint ?

10 2. Seueriores habebuntur terrenae disciplinae caelestibus praeceptis, ut gentiles quidem extraneis iunctae libertatem amittant, nostrae uero diaboli seruos sibi coniungant et in statu suo perseuerent ? Scilicet negabunt sibi a Domino per apostolum^a eius denuntiatum.

15 Quam huius amentiae causam detineam, nisi fidei imbecillitatem pronam semper in concupiscentias saecularium gaudiorum ? 3. Quod quidem plurimum in lautioribus deprehensum est. Nam quanto diues aliqua est et matronae nomine inflata, tanto capaciore 20 domum oneribus suis requirit, ut campum in quo

ambitio decurrat. Sordent talibus ecclesiae. Difficile
in domo Dei diues, ac si quis est, difficile caelebs.
Quid ergo faciant ? Vnde nisi a diabolo maritum
petant idoneum exhibendae sellae et mulabus et
25 cinerariis peregrinae proceritatis ? Christianus ista etiam
diues fortasse non praestet.

4. Quaeso te, gentilium exempla proponas tibi.
Pleraque et genere nobiles et re beatae passim igno-
bilibus et mediocribus simul coniunguntur aut ad
30 luxuriam inuentis aut ad licentiam sec<ta>tis. Nonnul-
lae se libere et seruis suis conferunt, omnium hominum
existimatione despecta, dummodo habeant a quibus
nullum impedimentum libertatis suae timeant. Chris-
tianam fidelem fideli re minori nubere piget, locuple-
35 tiorem futuram in uiro paupere.

5. Nam si pauperum^b sunt regna caelorum, diuitum
non sunt, plus diues in paupere inueniet ; maiore
dote dotabitur de bonis eius, qui in Deo diues est.
Sit illa ex aequo in terris, quae in caelis forsitan non
40 erit. Dubitandum et inquirendum et identidem deli-
berandum est, an idoneus sit inuectis dotalibus cui
Deus censum suum credidit ?

6. Vnde sufficiamus ad enarrandam felicitatem eius
matrimonii, quod ecclesia conciliat et confirmat oblatio
45 et obsignat benedictio, angeli renuntiant, pater rato
habet ? Nam nec in terris filii sine consensu patrum
rite et iure nubunt.

7. Quale iugum fidelium duorum unius spei, unius
uoti, unius disciplinae, eiusdem seruitutis. Ambo
50 fratres, ambo conserui ; nulla spiritus carnisue dis-
cretio, atquin uere *duo in carne una*^c. Vbi caro una,
unus et spiritus : simul orant, simul uolutantur, simul
ieiunia transigunt, alterutro docentes^d, alterutro exhor-
tantes, alterutro sustententes.

8. In ecclesia Dei pariter utrique, pariter in conuiuio
Dei, pariter in angustiis, in persecutionibus, in refrige-
riis. Neuter alterum celat, neuter alterum uitat, neuter
alteri grauis est. Libere aeger uisitatur, indigens sus-
tentatur. Elemosinae sine tormento, sacrificia sine
60 scrupulo, quotidiana diligentia sine impedimento ;
non furtiua signatio, non trepida gratulatio, non muta
benedictio. Sonant inter duos psalmi^e et hymni, et
mutuo prouocant, quis melius Domino suo cantet.
Talia Christus uidens et audiens gaudet. His pacem^f

65 suam mittit. Vbi duo^s, ibi et ipse ; ubi et ipse, ibi et
malus non est.

9. Haec sunt, quae apostoli uox illa sub breuitate
intellegenda nobis relinquit. Haec tibi suggere, si
opus fuerit. His te ab exemplis quarumdam reflecte.

70 Non licet aliter fidelibus nubere, et si liceret, non
expediret.

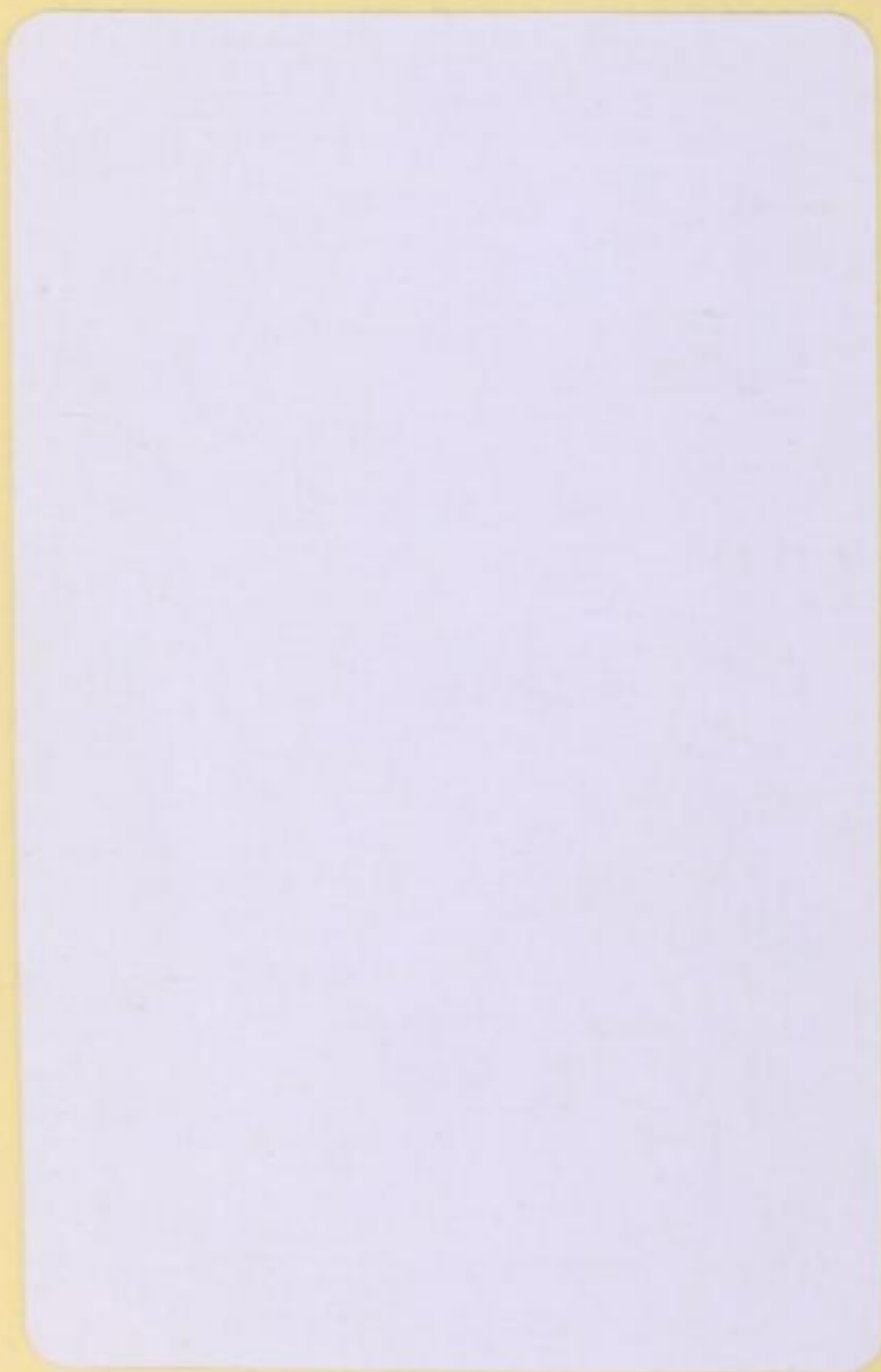

Il est évident que le point de vue est différent de celui qui est adopté dans le premier chapitre.

Les principes que nous venons d'établir sont applicables à tous les cas de ce genre. Ils nous permettent de conclure que...

Il est évident que le point de vue est différent de celui qui est adopté dans le premier chapitre. Les principes que nous venons d'établir sont applicables à tous les cas de ce genre. Ils nous permettent de conclure que...

g. Math. 18, 10

IMPRIMÉ EN FRANCE.

ISBN 2-204-01602-0